

Abidələrdə yaşayan böyük memar

Azərbaycan xalqının qədim milli-mədəni irsini yaşadan, dünyaya tanınan şəxsiyyətlərdən biri də Əcəmi Əbubəkr oğlu Naxçıvanidir. Mənşəcə Azərbaycan türkü olan Əcəmi Naxçıvani yaradıcı ömrünü Azərbaycan Atabəylər dövlətinin ərazisində yaşamışdır. Bu dövlətin mərkəz şəhərlərindən biri də Naxçıvan idi.

Məxəzlərin verdiyi məlumatlarda deyildiyi kimi, Azərbaycanın intibah dövrü adlandırılan XI və XII əsrlərdə şəhərlər böyüyür, saraylar, məscidlər, müdafiə və xatirə tikililəri qurulurdu. Sənətkarlıq, elm, incəsənət və poeziya inkişaf edirdi. Bu dövrdə Qətran Təbrizi, Bəhmənyar əl-Azərbaycani, Xətib Təbrizi, Nizami Gəncəvi, Xaqani Şirvani, Əbülülə Gəncəvi, Məhsəti Gəncəvi və digərləri kimi bir sıra dahi şəxsiyyətlər yaşayıb-yaratmışlar. Yalnız Şərqdə deyil, həm də Qərb dünyasında yaxşı tanınan bu kəhkəşan ulduzları arasında ən çox işıq saçanlarından biri də Əcəmi Naxçıvani olmuşdur. O, bir çox dəyərli memarlıq əsərlərinin müəllifi kimi dünya şöhrəti qazanmış, Naxçıvan memarlıq məktəbinin banisi kimi tanınmışdır.

Sənətsünas, Əməkdar elm xadimi, professor Əbdülvahab Salamzadə onun haqqında yazır: "...Əcəmi Naxçıvani öz dövründə tayı-bərabəri olmayan sənətkarlardandır. Təsədüfi deyil ki, XIII əsr mənbələri onun "şeyxül-mühəndisin" (mühəndislər başçısı) rütbəsi daşdığından xəbər verir".

Böyük sənətkarın günümüzə gəlib çatan Mömünə Xatun türbəsi, Yusif Küseyir oğlu türbəsi və Cümə məscidi kimi inciləri onun sözün əsl mənasında dünyanın ən nəhəng sənətkarları sırasında yer aldığı-
nın göstəricisidir.

nətkarları sırasında yer aldığı-
nın göstəricisidir.

Xalq arasında Atababa Günbəzi adlanan Yusif Küseyir oğlu türbəsinin məzar hissəsi yerin altındadır. Yerüstü qülləvari hissə piramida formalı səkkizguşəli çadır şəklində işlənmişdir. Məqbərənin çölə baxan tərəfi kərpic bloklarla hörülmüş naxışlarla bəzədilmişdir.

Abidənin giriş hissəsində kufi xətti ilə yazılıb: "Bu, şəərəfli dinimizin məşhur rəisi, İslamın gözəlliyi, şeyxlər başçısı Hacı Yusif ibn Küseyirin məqbərəsidir. Şəvval ayı yeddinci, əllinci və beş yüzüncü il (557/1162-ci il). "Məqbərənin üzərində kufi xətti ilə Qurandan dekorativ ayələr yazılmışdır. Girişin sol tərəfində mema-

və təkrarolunmaz yaradıcı simaya malik böyük sənətkar, bədii və mühəndis təfəkkürün nəhəngi kimi tanınmışdır.

Görünən odur ki, tarix öz qoynunda Əcəminin həyatı haqda onun ölməz əsərlərindən başqa heç nə saxlamayıb. Böyük memar bunu qabaqcadan gördüyündən öz şah əsərinin - İl-Dənizin xanımı Mömünə Xatun türbəsi üzərində belə yazmışdı: "Biz gedəriyik. Dünya əbədi qalandır. Biz gedəcəyik, dünya qalacaq. Biz ölərik - bu, bizdən xatirə qalar. İlahi, bəd nəzərdən uzaq elə..."

Bəli, müsəlman Şərqiində dünyanın ən qədim şəhərlərindən olan Naxçıvanda orta əsrlərin böyük memarı Əcəmi Naxçıvaninin layihəsi əsasında nəhəng bir ərazidə İl-Dənizlərin Sarayı, Cümə məscidi, Xatirə abidələri, mədrəsə, karvansara və digər tikililər qurulmuşdur.

Əcəmi Naxçıvaninin yaradıcılığı əsrlər boyunca Azərbaycanın və digər ölkələrin bir

çox memarları üçün ilham və təqlid mənbəyi olmuşdur. Hətta Əcəmidən 300 il sonra yaşamış Böyük Türkiyə memarı Memar Sinanın əsərlərində də tədqiqatçılar dahi ustadın təsirini qeyd edirlər.

Görkəmli Azərbaycan memarı Əcəmi Naxçıvaninin 900 illiyi 2024-2025-ci illər ərzində UNESCO çərçivəsində qeyd olunacaq yubileylər siyahısına daxil edilib. Xalqımız və dövlətimiz dünyaşöhrətli memar Əcəmi Əbubəkr oğlu Naxçıvaninin xatirəsini daim əziz tutur. Onun Bakıda, eləcə də bölgələrdə yubileyləri təntənə ilə qeyd edilir. Təsədüfi deyil ki, neçə illərdir Bakı Metropoliteninin ən böyük dayanacaqlarından biri "Memar Əcəmi" adlanır. Habelə paytaxtın Binəqədi rayonu, 8-ci mikrorayonunda yaraşlı küçələrdən biri böyük şəxsiyyətin adını daşıyır.

Rəhman SALMANLI,
"Azərbaycan"